

Іван Альмес (Львів)

**«DROGI KLEJNOCIE NARODA RUSKIEGO»:
ДУХОВНА ПІСНЯ СЕРЕДИНИ XVII СТОЛІТТЯ
НА ЧЕСТЬ ІКОНИ БОЖОЇ МАТЕРІ
ВІЦІНСЬКОГО ВАСИЛІАНСЬКОГО МОНАСТІРЯ**

Духовна пісня є важливим елементом культурних, релігійних практик в чернечих осередках ранньомодерного часу. Вплив західних ідей, католицьких практик в руському (українському) релігійному середовищі XVII–XVIII ст. особливо відчутний у василіанських чернечих осередках – в літургійних обрядах (богослужбових і позабогослужбових), книжковій культурі, мистецтві тощо. Власне духовні пісні, які побутували у василіанських монастирях (особливо ті, які були створені ченцями-василіянами), були проявом таких змін. Відповідно, вивчення пісенної традиції дозволяє реконструювати окремі аспекти духовності східного чернецтва на теренах Речі Посполитої. З іншого боку, церковні пісні (богослужбові чи паралітургійні) є однією з форм проповідництва і місіонерства. Як зазначав протестантський теолог XVI ст. Йоган Бренц, віра залежить від проповіді, а форм проповіді є три: виголошення з амвону, читання книг, спів духовних пісень¹. Отже, дослідження пісенних творів важливе і в контексті поширення Слова Божого, катехизації. Аналіз змісту цих творів також проливає світло на конфесійну ідентичність їх авторів.

В епоху бароко формується і поширюється культ Пресвятої Богородиці, який знайшов вираження у творенні марійних осередків (насамперед у монастирях), написанні творів (богослужбових, паралітургійних текстів, пісень) тощо². Монастирі, як осередки постійної молитви, не лише читаної, стали центрами і духовного піснетворення. Добове коло молитви у чернечих осередках супроводжувалось співанням псалмів, літургійних текстів і паралітургійних творів. Позабогослужбові тексти дуже часто запозичувались, перекладались³, зрештою створювались насельниками

¹ Ж. Ф. Жильмон. Реформация и чтение // *История чтения в Западном мире от Античности до наших дней*. Москва 2008, с. 295.

² І. Ісіченко. Церковне життя України епохи бароко // *Українське бароко*, т. 1. Харків 2004, с. 112.

³ Прикладами таких запозичень є тексти пісень «Dies irae» («День гніву»), «Te Deum laudamus» («Тебе Бога хвалим») та ін.: М. Takala-Roszczenko. *The «Latin» within the «Greek»*:

обителі для прославлення місцевих святинь. На прикладі іконославильної пісні до образу Божої Матері Віцинського василіянського монастиря розглянуто побутування духовних пісень у монастирях східної традиції на теренах Речі Посполитої в контексті окциденталізації василіянського чернечого середовища. Пісня до Віцинської ікони розглядається як «духовна пісня», під якою розуміється синкретичний жанр, що поєднує музичну форму і словесний текст⁴, це релігійна поезія, музичні форми, богословські ідеї та літургійні дієства водночас⁵. Духовні пісні – важливе джерело для вивчення історії релігійного життя ченців, в даному випадку – Віцинської обителі й загалом Львівської єпархії XVII–XVIII ст.

Василіянські іконославильні пісні ранньомодерного часу

У XVIII ст. в більш-менш значних василіянських чернечих осідках Галичини знаходились чудотворні ікони, переважно на честь Богородиці, частина з яких збереглась і по сьогодні. Це, наприклад, Терехівська, Улашко-вельська, Почаївська, Верхратська (Крехівська), Підгорецька та ін.⁶ Однією зі складових «сакрального простору» численних василіянських монастирів на українських землях ранньомодерного часу, особливо XVIII ст., були марійні осередки, святинями яких зазвичай були чудотворні ікони. Чи не найбільш знаним осередком прослави Пресвятої Богородиці був Почаївський монастир, у якому знаходилась чудотворна ікона. На її честь, серед іншого, писались й пісні. І загалом, для провадження культу Богородиці⁷, створювались паралітургійні тексти, іконославильні пісні. Відповідно, руські (православні, унійні) монастирі були важливими осередками творення української духовної пісні.

Початки творення іконославильних пісень в українській паралітургійній традиції сягають щонайменше середини XVII ст., а особливого поширення вони набули у XVIII ст., і чимало до цього спричинилися ченці-василіяни⁸.

The Feast of the Holy Eucharist in the Context of Ruthenian Eastern Rite Liturgical Evolution in the 16th–18th Centuries. Joensuu 2013, с. 112–113.

⁴ Ю. Медведик. Жанрово-стильові особливості української духовної пісні XVII–XVIII ст. // *Калофонія: Науковий збірник з історії церковної монодії та гімнографії*, вип. 2. Львів 2004, с. 215.

⁵ Ю. Ясіновський. *Візантійська гімнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу*. Львів 2011, с. 8.

⁶ В. Щурат. *Маріинський культ на українських землях давньої польської держави*. Львів 1910, с. 11–12.

⁷ Ю. Медведик. *Українська духовна пісня XVII–XVIII століть*. Львів 2006, с. 130.

⁸ Там само, с. 153–154.

Іконоставильні пісні використовувались як паралітургійні тексти, що виконувались між утреною і Службою Божою чи після неї, перед вечірнею і опісля, або під час церковних процесій⁹. Власне, практику паралітургійних співів в Унійній Церкві ранньомодерного часу нерідко розглядають як одну зі складових латинізуючого західного впливу¹⁰, оскільки зазвичай джерелом для написання таких текстів була література польською або латинською мовами¹¹.

Відомо про численні українські василіянські іконоставильні пісні¹², текстів яких до сьогодні збереглося більше ста¹³. Зокрема, у найбільш знаній українській антології духовної пісні ранньомодерного часу – почаївському Богогласнику – містилось, за підрахунками дослідників, понад 60 богородичних пісень, в тому числі і на честь 26 чудотворних ікон¹⁴, таких як: Почаївська, Піддубецька, Підгорецька, Бердичівська, Барська, Тернопільська, Струмилово-Кам'янецька, Буцнівська, Підкаменецька тощо. Пісні подані руською, польською та латинською мовами¹⁵. Але немає в Богогласнику пісень до Віцинської ікони Богородиці.

Віцинський монастир у другій половині XVII–XVIII ст.

Монастир у с. Віцинь (нині с. Смереківка Перемишлянського р-ну Львівської обл.) був заснований у 1695 р. з ініціативи львівського єпископа Йосифа Шумлянського. У 1701 р. ігуменом монастиря став Варлаам Шептицький, який підпорядкував обитель Унівській архимандрії та виділяв на її утримання 1 тис. золотих. Крім того, він заповів на Віцинський монастир 6 тис.

⁹ М. Возняк. З культурного життя України XVII–XVIII вв. // *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*, т. 108. Львів 1912, с. 58; О. Зосім. *Західноєвропейська духовна пісня на східнослов'янських землях у XVII–XIX століттях*. Київ 2009, с. 103.

¹⁰ О. Зосім. Українська духовна пісенність: літургійні паралелі // *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, вип. 3 (8). Київ 2010, с. 101.

¹¹ A. Naumow. *Cerkiewnosłowiańska hymnografia unitów* // *Unia brzeska: geneza, dzieje i konsekwencje w kulturze narodów słowiańskich* / ред. А. Кępiński, R. Łuźny, F. Ziejka. Kraków 1994, с. 342.

¹² Ю. Медведик. *Українська духовна пісня XVII–XVIII століть*, с. 44.

¹³ Його ж. Еволюція німецьких славістичних студій над українською духовною піснею XVII–XVIII ст. // *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, вип. 3 (8). Київ 2010, с. 116.

¹⁴ О. Зосім. Западноевропейские богородичные песни в восточнославянском репертуаре XVII–XIX вв. // *Вестник православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета*, серия 5: Вопросы истории и теории христианского искусства, т. 4. Москва 2011, с. 134.

¹⁵ М. Возняк. Матеріали до історії української пісні і вірші. Тексти і замітки // *Українсько-руський архів*, т. 11. Львів 1925, с. 367–368.

золотих¹⁶. 25 січня 1703 р. королевич Олександр Собеський надав фундаційний привілей, який 3 серпня 1724 р. підтвердив Костянтин Собеський. Монастир був невеликий, станом на 1724 р. в ньому перебувало 10 ченців¹⁷.

У 1739 р. обитель увійшла до складу Руської Свято-Покровської провінції (з 1744 р. – Чин Святого Василя Великого)¹⁸. У середині XVIII ст. монастир Різдва Пресвятої Богородиці належав до числа більших обителей на теренах Львівської єпархії Свято-Покровської провінції ЧСВВ¹⁹. У 70-х роках XVIII ст. спостерігається активізація діяльності в цьому монастирі. Впродовж 1771–1778 рр. було збудовано нову церкву, у 1774 р. – перенесено із зліквідованого монастиря у Литвинові чудотворну ікону св. Онуфрія («Благого»)²⁰. Щонайменше у 1776–1777 рр. в обителі діяли чернечі студії з риторики та філософії²¹. Була в монастирі й книгозбірня з понад сотнею кириличних і латинських кодексів²².

Перебувши період ліквідацій в останній чверті XVIII ст., Віцинський монастир перестав функціонувати на початку 1860-х рр. Нищівною для обителі стала пожежа у 1846 р.²³ Після закриття чернечого осередку частину збереженого церковного начиння було перевезено до церкви в сусідньому селі Дунаїв та до монастиря у Краснопущі²⁴. Образ Богородиці потрапив до Краснопущанського монастиря, де ця ікона (відома як Краснопущанська) зберігається й до сьогодні.

¹⁶ І. Скочиляс. Унівський архімандрит і львівський єпископ Варлаам Шептицький (1643–1715) // *Генеалогічні записки*, вип. 12 (6), Львів 2014, с. 28.

¹⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 77, спр. 981/116, арк. 13.

¹⁸ О. Суквас. Kronika klasztoru wicyńskiego i jej znaczenie dla badań nad archiwum klasztornym (koniec XVIII w. – pierwsza połowa XIX w.) // *Pamiętnik XIII Ogólnopolskiego Zjazdu Studentów Archiwistyki: Kancelarie oraz archiwa wczoraj i dziś* (Lublin – Zamość, 27–29 kwietnia 2011 roku) / J. Łosowski, E. Markowska. Warszawa 2012, с. 37.

¹⁹ Станом на 1748 р. у монастирі проживало 14 насельників, а в 1754 р. – лише 10 (*Litterae basilianorum in terriis Ucrainae et Bielarussiae* / ред. Athanasius Welykyj, т. 2: 1731–1760 [= Записки Чина Св. Василя Великого, серія II, секція III]. Romae 1979, с. 142; М. Ваврик. *Нарис розвитку і стану Василіянського Чина XVII–XX ст. Топографічно-статистична розвідка* [= Записки Чина Св. Василя Великого, серія II, секція I]. Рим 1979, с. 114–115).

²⁰ М. Ваврик. Василіянські монастирі на Галицькому Поділлі // *Шляхами Золотого Поділля*, т. 1. Філадельфія 1960, с. 257.

²¹ Р. Лукань, І. Филипчак. *Центральна окружна головна школа в Лаврові 1788/1789–1910/11*. Львів 1936, с. 2 [= Бібліотека Записок ЧСВВ].

²² І. Альмес. Бібліотека Віцинського василіянського монастиря (за матеріалами інвентарного опису 1774 р.) // *Рукописна і книжкова спадщина України*, т. 18. Київ 2014, с. 210–232.

²³ О. Суквас. Kronika klasztoru wicyńskiego, с. 37.

²⁴ ЦДІАУЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 1209, арк. 1; J. Piotrowski. *Jezierna // Sprawozdania CK Grona Konserwatorów Galicji Wschodniej*, т. 3, № 52–63. Lwów 1907, с. 13.

Визначальним фактором як для заснування, так і для розбудови Віцинського монастиря була наявність у ньому чудотворної плакучої ікони Богородиці. У першій половині XVIII ст. вже існувала пісня руською мовою на честь Віцинської Богородиці «О всепітая Мати»²⁵. Ймовірно, її уклад наприкінці XVII ст. хтось із тогочасних насельників Віцинської обителі у зв'язку з прославленням ікони, оскільки зазвичай іконославильні твори народжувалися після проявів чудотворності ікони²⁶. У середині XVIII ст. постала нова іконославильна пісня на честь Віцинської Богородиці. Можна було перекласти руськомовну пісню «О всепітая Мати» на польську мову, але зміст пісні не відповідав змінам часу, тому укладено нову в контексті католицьких марійних пісень, які побутували в Речі Посполитій.

Польськомовна духовна пісня до Віцинської ікони Богородиці

Історіографія та джерела. Іконославильна пісня «Drogi klejnocie naroda Ruskiego» є маловідомою для дослідників української духовної пісні та творчості ранньомодерного часу. Зокрема, про цю пісню не згадувалось (навіть інципіт) у публікаціях про духовні пісні на сторінках Записок ЧСВВ²⁷, ані в дослідженні професора Юрія Медведика про українські богородичні канти другої половини XVII–XVIII ст., де він подає понад 70 інципітів іконославильних українських богородичних кантів XVIII ст. Спочатку професор Медведик у своїх наукових розвідках подавав два інципіти руськомовної пісні на честь ікони з Віциня («Діво Мати преблагая, Ти Царице небесная» та «О всепітая мати»²⁸), а в монографії вже зазначив лише про інципіт «О всепітая Мати». Виявилось, що ці два інципіти – це одна і та ж пісня, опублікована наприкінці XIX – початку XX ст. Михайлом Грушевським та Михайлом Возняком за різними рукописними списками. Михайло Грушевський опублікував пісню за співаником Леонтія з Ягольниці першої половини XVIII ст. із зібрань «Музею Петрушевича» (нині зберігається у відділі рукописів ЛНБ)²⁹.

²⁵ Ю. Медведик. *Українська духовна пісня XVII–XVIII століть*, с. 195.

²⁶ Його ж. *Духовні канти в честь чудотворних храмових святинь Галичини // Українське музикознавство: науково-методичний збірник*, вип. 30, Київ 2001, с. 91.

²⁷ Я. Гординський. Кілька духовних пісень із рукописного співаника поч. XIX ст. // *Записки Чина Св. Василя Великого*, т. 1, вип. 1. Львів 1924, с. 38–55; М. Возняк. З поля української духовної вірші // *Записки Чина Св. Василя Великого*, т. 1, вип. 2–3. Львів 1925, с. 177–232.

²⁸ Ю. Медведик. Українські богородичні канти другої половини XVII–XVIII століть // *Народна творчість та етнографія*, вип. 4. Київ 1999, с. 77–78; його ж. *Духовні канти в честь чудотворних храмових святинь Галичини*, с. 97, 100.

²⁹ М. Грушевський. *Співаник з початку XVIII в. // його ж. Твори у 50-ти томах*, т. 6: *Історичні студії та розвідки (1895–1900)* / за ред. М. Капраля. Львів 2004, с. 175–181.

За цією версією, пісня налічує 12 куплетів³⁰. Михайло Возняк представив твір за пісенником з фондів Національного музею у Львові, і текст містить 9 куплетів, без перших трьох строф, поданих Грушевським³¹. Відповідно, хоча за даними цих дослідників інципіти різні, проте йдеться про одну і ту ж пісню. Існував і третій варіант інципіта цієї ж руськомовної пісні. Її подав у своєму дослідженні Володимир Гнатюк, а саме – за рукописом М. Туринського, з інципітом «Діво Мати Преплагаая, ти царице пречистая»³², а не «царице преплагаая», як у Грушевського. Зміст же пісні не відрізняється від версії, поданої Грушевським.

Згадки про текст власне польськомовної пісні трапляються в працях сучасних дослідників. Зокрема, у своєму історико-краєзнавчому нарисі про село Віцинь пісню опублікував дослідник-краєзнавець Юзеф Аргасінський³³. Текст пісні «Drogi klejnosie naroda ruskiego» подано за рукописним списком з архіву архієпископа Базяка у Кракові³⁴. Про цю пісню згадує і Беата Лоренс у своїй праці про василіян Руської провінції другої половини XVIII ст.³⁵

За основу для нашого дослідження ми взяли рукописний список пісні з фондів Центрального державного історичного архіву України у Львові (ф. 684 «Протоігуменат монастирів Чину св. Василя Великого, Львів», спр. 1202 «Рукописні тексти релігійних пісень та молитов присвячені чудотворній іконі Божої Матері, переміщеній в нову церкву монастиря (1759–1768)»).

Мова. Пісня написана польською мовою, і це не дивно, адже в руському середовищі на українських землях це була офіційна мова. Під впливом польської, і ширше – західної культури, перебували і східні церкви (православна та унійна). Польська була не зовсім чужою для василіян³⁶. Щонайменше у другій половині XVIII ст. нею послуговувались у повсякденні, написанні

³⁰ М. Грушевський. Співаник з початку XVIII в. // *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*, т. 17. Львів 1899, с. 51.

³¹ М. Возняк. Матеріяли до історії української пісні і вірші, с. 503.

³² В. Гнатюк. Угро-руські духовні вірші // *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*, т. 49. Львів 1902, с. 224–225.

³³ J. Argasiński. *Wicyń – niezwykła wieś na Podolu. Zarys monograficzny*. Bielsko-Biała 2006, с. 17–18.

³⁴ Archiwum Archidiecezji Lwowskiej w Krakowie, archiwum ABPA E. Baziaka (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie).

³⁵ B. Lorens. *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*. Rzeszów 2014, с. 383–384.

³⁶ О. Зосім. *Західноєвропейська духовна пісня на східнослов'янських землях*, с. 105, 107.

монастирських документів, зрештою, подекуди вона виконувала і роль богослужбової³⁷. В Унійній Церкві латині було надано статус офіційної, а польській – літературної³⁸.

За твердженням Василя Щурата, в ранньомодерний період одна й та ж пісня існувала у двох мовних варіантах³⁹. У випадку пісні на честь Віцинської ікони руськомовна і польськомовна версії відрізняються і змістом, і мелодією. Тобто польськомовна пісня творилася не на основі вже відомого тексту до цієї ікони. Вибравши польську мову для написання тексту, автор певною мірою відмежовується від існуючої руської традиції пошанування Віцинської ікони. Хоча саме церковнослов'янська мова була одним із маркерів руської ідентичності Унійної Церкви у польському католицькому середовищі⁴⁰.

Мелодія. Однією з характерних рис паралітургійної традиції ранньомодерного часу як на українських землях, так і теренах Речі Посполитої був спів *на тон*, тобто на мелодію іншої пісні. Це записували у вигляді словесного інципіту – зазначали початкову фразу пісні, мелодію якої потрібно було використовувати. Зазвичай автори підбирали такі мелодії, які б найкраще відповідали змістові⁴¹. Зважаючи на те, що українська паралітургійна творчість спиралася на нові формотворчі засади, переважно із західної (католицької) культури⁴², нерідко мелодіями слугували тони латинських пісень.

Пісня до Віцинської ікони мала співатися на мелодію пісні «Boże w dobrości». У канціоналі 1838 р. Міхала Мьодушевського (Michał Mioduszewski, 1787–1868) вона міститься серед пісень *przygodnych*, з поясненням *zawierająca akt skruchy*⁴³. У збірнику 1862 р. за змістом така ж пісня міститься під титулом

³⁷ І. Скочиляс. *Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус*. Львів 2010, с. 305.

³⁸ А. Naumow. *Przemiany w ruskiej kulturze unitów* // *Краківські Українознавчі Зошити*, вип. 5–6. Краків 1997, с. 145.

³⁹ В. Щурат. Двоязычні тексти українських пісень XVIII ст. // *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*, т. 131. Львів 1921, с. 252–254.

⁴⁰ А. Naumow. *Przemiany w ruskiej kulturze unitów*, с. 143–145.

⁴¹ Ю. Медведик. Українська духовна пісня (кант) XVII–XVIII ст. // *Наследие духовной песенной культуры между славянским Востоком и Западом*. Братислава 2013, с. 87.

⁴² Його ж. Жанрово-стильові особливості української духовної пісні XVII–XVIII ст., с. 221–224.

⁴³ *Śpiewnik kościelny czyli pieśni nabożne z melodyjami w kościele katolickim używane a dla wygody kościołów parafjalnych przez X. M. M. Mioduszewskiego zgrom. xx. miss. zebrane*. Kraków 1838, с. 250–251.

«Pieśń na Boże ciało»⁴⁴. У співанику 1908 р. Яна Казімежа Седлецького (Jan Kazimierz Siedlecki) дана пісня титулована як покутна без детальніших відомостей про час її походження та авторство⁴⁵. Немає цього тону для пісень у Богогласнику⁴⁶. Хоча одна із п'яти польськомовних пісень на честь ікони у Підкамені (домініканського монастиря) виконувалась саме на тон «Boże w dobroci»⁴⁷.

Автор тексту. «Авторів наших набожних пісень в переважаючій числі не знаємо»⁴⁸, – писав дослідник української пісні ранньомодерного часу Михайло Возняк. Переважно творці пісень не вказували свого авторства з мотивів смирення, духовні канти – це здебільшого анонімно-поетична творчість барокової доби⁴⁹. Пісня «Drogi klejnocie naroda Ruskiego» також не підписана, проте найімовірніше, її автором був тодішній настоятель Віцинської обителі Сильвестр Лащевський. Ще в першій половині ХХ ст. історик василіянського чину Роман Лукань у своїх виписках до історії василіянських монастирів, подаючи список цієї пісні зазначив, що її автор – о. Сильвестр⁵⁰. Подібні припущення висловлює і польська дослідниця Беата Лоренс⁵¹. Пісню написали у зв'язку з перенесенням ікони до нової церкви у 1759 р. Цього року настоятелем обителі був Сильвестр Лащевський. На користь гіпотези про авторство о. Сильвестра свідчить його освіченість та діяльність.

Сильвестр (в миру Стефан) народився у серпні 1726 р. У 1742 р. вступив до Почаївського монастиря, в якому 8 вересня 1743 р. прийняв чернечий постриг. Упродовж 1743–1746 рр. навчався на курсах для ченців: студював риторику в Гощі та філософію у Лаврові. Наприкінці 1740-х – на початку 1750-х вивчав філософію та теологію у Грецькому колегіумі в Римі (Romam ad Collegium Graecorum), де отримав ступінь доктора.

⁴⁴ *Pieśni narodowe, dziś powszechnie po Kościołach polskich śpiewane, dawne i nowe z notami.* Bruxelles 1862, с. 1063–1064.

⁴⁵ *Śpiewniczek zawierający pieśni kościelne z melodyami dla użytku młodzieży szkolnej przez X. J. Siedleckiego zebrany a przez Wysoką e.k. Radę Szkolną krajową uchwałą z dnia 14 lipca 1880 L. 556 dla szkół ludowych, pospolitych i wydziałowych przeznaczony.* Kraków 1908, с. 328–329.

⁴⁶ Ю. Медведик. *Українська духовна пісня XVII–XVIII століть*, с. 239–242.

⁴⁷ Там само, с. 125.

⁴⁸ М. Возняк. *Матеріали до історії української пісні і вірші*, с. 192.

⁴⁹ Ю. Медведик. *Духовні канти в честь чудотворних храмових святинь Галичини*, с. 93.

⁵⁰ «Pieśń o Matce Naysw. Wicyńskiej w Roku 1759 napisana (przez X. Łaszczewskiego superiora Wicyńskiego)» (ЦДІАУЛ, ф. 364, оп. 1, спр. 183, арк. 32 зв.–33).

⁵¹ B. Lorens. *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*, с. 383–384.

З 1752 р. викладав риторику, філософію, теологію у василіянських чернечих школах та був настоятелем монастирів, в тому числі у 1758 р. – на початку 1759 р. був ігуменом Віцинської обителі⁵². Помер у 1783 р., будучи настоятелем Крехівського монастиря⁵³. Отже, отець Сильвестр був високоосвіченою людиною, про його адміністрування у Крехівській обителі в 1770-х роках хроніки зазначали, що він прихильно ставився до латинського обряду та мав *часті зносини* з католицькими ченцями⁵⁴. Зрештою, написав латинською мовою декілька богословських трактатів, зокрема догматико-полемічних⁵⁵. Таким чином, найбільш вірогідним автором можна вважати отця Сильвестра.

Зміст пісні. На основі текстологічного аналізу даного рукописного списку пісні можна виділити такі її текстуальні аспекти: обставини створення; опис локалізації монастиря; історичний контекст; чудодіяння ікони; ідентичність автора твору.

Ремарки про обставини створення пісні передують самому тексту пісні. У 1759 р. ікону було перенесено до нового храму та укладено нову пісню. На жаль, збережена хроніка Віцинського монастиря описує події з 1764 р., а отже, інформації про 1759 р., коли перенесли ікону до нової церкви і у зв'язку з цим уклали ще одну іконоставильну пісню, немає. Не відомі обставини перенесення ікони та загалом учасники цієї урочистості.

У першій строфі вірша мовиться про локалізацію монастиря за *Гологорами*. Монастирська церква у пісні розташована в лісі на околиці села Віцинь. Акцентується увага на тому, що монастир заснував *духовний настир* (ім'я Йосифа Шумлянського не вказується), який для опіки над чудотворною іконою *привів* василіян до цієї обителі.

Згадка про історичний контекст була однією з характерних рис тогочасного піснетворення⁵⁶. Власне, йдеться про події Великої Північної війни, а саме про похід шведського короля Карла XII у 1702–1704 рр. на землі Речі Посполитої, зокрема про захоплення у 1702 р. шведською армією Варшави

⁵² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 3, од. зб. 436, арк. 134.

⁵³ В. Лось, Н. Сінкевич. *Catalogus Patrum et fratrum defunctorum* Чину Св. Василя Великого у фондах Інституту рукописів НБУВ (середина XVIII початок XIX ст.) // *Генеалогічні записки*, вип. 12 (6). Львів 2014, с. 86.

⁵⁴ ЦДДАУЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2030, арк. 66.

⁵⁵ І. Герасим. Історико-богословські дослідження Чину Святого Василя Великого (XVII–XX ст.) // *Історія релігії в Україні*, т. 4: *Католицизм*. Київ 2001, с. 576–577.

⁵⁶ Н. Feicht. *Studia nad muzyką polskiego Renesansu i Baroku*. Kraków 1980, с. 539.

та Кракова, а у 1703 р. – Торуня⁵⁷. У 1704 р. шведські війська ввійшли до Львова. Місто зазнало руйнувань, виплатило контрибуцію, була знищена міська артилерія⁵⁸. Ці події і має на увазі автор пісні, відзначаючи, що король «нищив краї польські і руські». Автор вписує в цей історичний контекст події чудодіяння, які відбувались у Віцинській обителі.

Насамперед підкреслюється, що це плакуча чудотворна ікона. Говорячи про чудотворні зцілення, автор зазначає, що ікона допомагає в таких випадках: а) вилікування від хвороб (кульгавим – ходіння; сліпим – зір; смертельно хворим – одужання; зцілення від безплідності); б) захист від нещастя (покров від неприятелів; захист для вдів, сиріт, матерів і дочок, синів і батьків); в) сімейна злагода; примирення друзів; г) допомога при великих заборгованостях.

Пісня відображає ідентичність автора твору як представника василіянської чернечої спільноти, свідчить про його уявлення про свою землю. І власне «своїми» в цьому тексті виступають руські та польські землі. Попри те, що мелодія пісні польська, католицька (західна), у першій строфі автор апелює до *руського народу* – наголошує на тому, що ікона належить саме йому. Подібні думки артикулювалися і в інших тогочасних іконославильних руських піснях. Зокрема, особливою популярністю в цей час користувалась пісня «Пречистая Діво Мати руського краю»⁵⁹. У почаївському Богогласнику був текст популярної пісні «Panno, oraz Matko Boska Ruskiego kraiu»⁶⁰. Зрештою, згадки про руський край вказували і на конфесійну ідентичність. Автор наголошує на тому, що Віцинська Богородиця є «великим щитом Отців Василіян». І загалом закликає молитися до Віцинської Богородиці за єдність у Католицькій Церкві. Це своєрідний полемічний, чи то пак апологетичний момент, відсутній в руськомовній пісні «О всепїтая Мати» з першої половини XVIII ст. Автор говорить про католицьку віру василіян руського народу, і, зрештою, тут лунає заклик примирити і утвердити «всі народи».

⁵⁷ Л. Зашкільняк, М. Крикун. *Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів*. Львів 2002, с. 201.

⁵⁸ Л. Войтович, Я. Ісаєвич. *Повстання, війни, стихійні лиха // Історія Львова у трьох томах*, т. 1: 1256–1772. Львів 2006, с. 222.

⁵⁹ М. Возняк. *Матеріяли до історії української пісні і вірші*, с. 344. Відомо про декілька пісень із таким інципітом на честь ікон в Холмі, Підкамені, Почаєві (*Пісні до Почаївської Богородиці* / за ред. Ю. Медведика. Львів 2000, с. 122).

⁶⁰ *Пісні до Почаївської Богородиці*, с. 108.

* * *

У XVIII ст. в Унійній Церкві спостерігаються латинізаційні впливи в богослужбових практиках, книжковій культурі, мистецтві, зрештою і в оспівуванні чудотворних образів. Визначальну роль у процесах окциденталізації та обрядової латинізації в Унійній Церкві відіграло василіянське монашество⁶¹. Одним із проявів цього було створення т. зв. *нововасиліянських* духовних пісень⁶². Пісню «Drogi klejnocie naroda Ruskiego» можна розглядати як одну з ланок в процесі окциденталізації василіянського чернечого середовища, як зразок інкультурації західних запозичень⁶³. Значний вплив на українську пісенну творчість мала польська духовнопісенна культура XVII–XVIII ст., яка на українських землях виконувала функцію ретранслятора латинської паралітургійної спадщини⁶⁴. Український дослідник Юрій Ясиновський до прямих латинізаційних запозичень в руських духовних піснях відносить: а) тональну організацію; б) метроритмічну організацію; в) композиційні побудови⁶⁵. У пісні «Drogi klejnocie naroda Ruskiego» на честь Віцинської ікони спостерігається запозичення тональності і композиційної побудови, і взагалі, польська мова і західна мелодія. У порівнянні з руськомовним текстом це дозволяло осучаснити марійні практики у Віцинському василіянському монастирі, показати їх як нормальні й католицькі в латинському католицькому оточенні. Автор робить наголос на *руськості* у змісті твору. Пісня «Drogi klejnocie narodu Ruskiego» репрезентує молитовний твір з історичним контекстом, який тісно переплітається з емоційно насиченими хвалебними інтонаціями, що, зрештою, було характерно для тогочасних іконославлених текстів.

⁶¹ Т. Шманько. Латинізація та окциденталізація: прояви і наслідки // *Берестейська унія (1596) в історії та історіографії: спроба підсумку*. Матеріали міжнародного наукового діалогу про Берестейську унію фундації PRO ORIENTE (третя зустріч: Львів, 21–23 серпня 2006 р.) та Міжнародного наукового симпозиуму Інституту історії Церкви Українського Католицького Університету «Берестейська церковна унія: перспективи наукового консенсусу в контексті національно-конфесійного дискурсу» (Львів, 24–27 серпня 2006 р.) / ред. Й. Марте, О. Турій. Львів 2008, с. 346.

⁶² Ю. Медведик. *Українські богородичні канти другої половини XVII–XVIII століть*, с. 75.

⁶³ Т. Шманько. Латинізація та окциденталізація, с. 340–341.

⁶⁴ Ю. Медведик. Латинсько-польсько-словацькі елементи в українській духовній пісні // *Musica Humana: Збірник статей кафедри музичної україністики* (Наукові збірки ЛДМА ім. М. Лисенка, 8), т. 1. Львів 2003, с. 253.

⁶⁵ Ю. Ясиновський. Між Сходом і Заходом: українська музика на шляху від середньовіччя до ранньоновітнього часу // *Musica Galiciana. Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich (od doby piastowsko-książęcej do roku 1945)* / ред. L. Mazepa, т. 1. Rzeszów 1997, с. 36.

**Текст пісні
«Drogi klejnocie naroda ruskiego»**

арк. 1

Inskrypcya w cerkwi naszey Wicynskiej reparowanej, y reserwowaney, do ktorey obraz
Matki Boskiej cudowney z starey cerkwi przeniosł się w Roku 1759.

D.O.M.

Serenissimis Regiis Principibus

Constantino Jacobo Alexandro

Sobiesciis.

Fratribus, clari olim Herois Joannis Tertii

Poloniarum Regis Filiis.

Venerabilis hujus Monasterij Piis Fundatorib[us]

nec non.

Universis Celsissimis Principibus

Radiviliis

Esanguinc fundatorum haeredibus, successoribus, protectionibus, benefactoribus.

Monachi Basiliani hujus Cienobij incolae

Grati Animi monumentum posuere.

Anno Aerae Vulgaris 1759.

Die 11 Junij, Vigiliis Onuphrij Sacra,

qua Leon Thaumaturga Beatissimae Virginis in hunc Ecclesiam e[t] veteri transportata est.

арк. 1 зб.

**Pieśń O Matce Nayss. Wicynskiej w Roku 1759 napisana,
w Wicyniu mieszkaiąc.**

Nota: Boże w Dobroci.

Drogi klejnocie naroda Ruskiego,
Wielki zaszczytie Synow Bazylego,
Witay w klasztorze Wicynskim cudami,
Matko słynąca za Gołogurami.

Władza Pasterska cudu takowego,
Wiadomość wzięszy mnichom Bazylego
W straz y opieką obrazu świętego,
Szacunki daie podzis dzień sławnego.

Kiedy Karol krol szwedzki niszczył kraie
Polskie y Ruskie, Twój obraz nastaie,
Własnie na pomoc nędznym y obroną,
Od niegodziwych szturmw na zasłoną.

Łzom końca nie było, łkałas dni wiele,
Przez trzy miesiące kazdy w swoim caele
Widział y stawił usilne staranie
Szczерze o ludziach przed Bogiem
błaganie.

Cerkiewka była w lesie położona
Wsi Wicynia od wszystkich opuszczona,
Kiedyś przez płacz swój Twój obraz
ziawiła,
Zale w pociechy przezeń odmieniła.

Wnoł nieprzyjaciel do nerętu zgubiony,
Spokoy ludziom został przywrocony,
Z twoiey o Matko iedynie opieki,
Tych cudow chwały pełne będą wieki.

Łzy twoje były hoynym łask strumieniem,
Jak Matka bacznosc nad ludzkim plemieniem
Masz y teraz, y ktoz twey prętkiey pomocy
W szczerych unieszkach niedoznał w dziec w nocy.

арк. 2

Chromym chodzenie, ślepym daiesz wzroki,
Tu pocieszony kto w zalach głęboki,
Tu chorym zdrowie, tu wszelka niemocy,
Ginie czartovska siła, rząd, y mocy.

Wdowy sieroty, tu matki tu cory,
Syny, oycowie, z ourodzionych ktory,
Boze moy Matki Twey w kazdym z tym
razie,

Ratunku nie wziół w Wicynskim obrazie.

Małženstwo zgody, nieprzyiazn przymierze,
Nieszczęsny szczęście, nędzerz sukkurs,
bierze

Wszelkie stany są w własney całosci,
Długi nałogi rzuca ułomności.

Płod pozyskany, zguba przywrocona,
Ciężka kawalnosc prętko usmierzona,
Y konaiący z smierci się wrywa,
Łask wszystkich skutki ma kto ciebie
wzywa.

Matko Wicynska y nowe niezgody
Usmierz, utwierdzy, y wszystkie narody,
W iedności Świętey Katolickiey wiary,
Broń nas od grzechu, hron od wieczney
kary. Amen.